

Rapport från Sveriges Kristna Friskoleråd

angående Skolverkets inspektion av tretton kristna skolor hösten 2003

Bakgrund

Med anledning av uppgifter som förekommit i ett TV-program om arabiska och muslimska skolor i Sverige, meddelade Skolverket i ett pressmeddelande 2003-05-14 att man direkt skulle inleda en riktad granskning av de fristående skolor som förekom i programmet. Utöver detta skulle samtliga konfessionella fristående skolor kartläggas. Enligt pressmeddelandet skulle Skolverket under hösten genomföra tillsyn på ett trettiotal konfessionella fristående skolor med olika inriktning, samt se över rutiner och metoder för såväl tillsyn som tillståndsprovning av konfessionella fristående skolor.

Regeringen har sedan, enligt beslut 2003-06-12 (U2003/2369/S), gett Skolverket i uppdrag att redovisa en särskild inspektion av fristående skolor med konfessionell inriktning eller motsvarande. Skolverket skall senast den 15 januari 2004 redovisa i vilken omfattning inspektion genomförts vid dessa skolor, vilka iakttagelser som gjorts och vilka åtgärder detta föranlett.

Som ett resultat av detta regeringsuppdrag har tretton kristna fristående skolor inspekterats under perioden 15 september – 15 november. Varje inspektion har resulterat i en rapport från Skolverket och ett beslut om godkännande eller ett föreläggande om vidtagande av åtgärder.

Eftersom det funnits en stark frustration bland medlemsskolorna över denna särbehandling i förhållande till övriga skolor i svenskt skolväsende har vi från Sveriges Kristna Friskoleråds sida funnit det angeläget att noga följa utvecklingen. Som ett led i detta har vi genomfört en enkät i form av telefonintervjuer med skolledare vid de tretton skolorna. Nedan följer en sammanställning av enkätsvaren och sedan en utförlig kommentar till det viktigaste som framkommit vid intervjuerna.

Sammanställning av enkätsvar

1. Var Skolverkets besök hos er oanmält?

Ja 13 st Nej 0 st

Samtliga besök var alltså oanmälda.

I rapporten angående Strandskolan i Jönköping står det uttryckligen att ”inspektionen genomfördes oanmäld ... med anledning av ett regeringsuppdrag”.

Tre av skolorna inspekterades för första gången. Att denna första inspektion genomfördes oanmält upplevdes extra jobbigt och osäkert, särskilt för ett par av dem.

Johanna Tunhammar på Friskolornas Riksförbund bekräftar att detta tillvägagångssätt är unikt när det gäller en grupp av skolor.

2. Vållade detta er några praktiska problem?

Egentligen inga 4 st En del mindre 7 st Ganska stora 2 st

Det varierade mycket från skola till skola. Några har uttryckt att de kom mycket ”läggligt”, andra ”mycket olägligt”, mest med tanke på skolans planering och personalens möjligheter att bistå och tillmötesgå Skolverkets personal.

Samtliga har naturligt nog svarat att det innebar mera arbete, och att man fick planera om så gott det gick. Ganska många har också svarat att det blev stressigt att fixa så att allt skulle fungera.

Till en skola kom man under vecka 44, då eleverna var lediga och personalen på fortbildning, i likhet med alla andra svenska skolor. Detta ingav givetvis inte förtroende. Som tur var råkade rektorn finnas på skolan just när de dök upp, uppflugna från Stockholm till Norrland.

3. Hur upplevde ni Skolverkets personals grundläggande attityd och uppträdande?

Positiva och trevliga 11st Korrekta 10st Misstänksamma 0st Negativa 0st

Nästan alla skolor anser att Skolverkets personal har uppträtt på ett bra sätt vid inspektionstillfällena. Man har vid flera tillfällen uttryckt och visat förståelse för att dessa oanmälda inspektioner vållat en del problem för skolorna.

Det är sammanlagt elva olika personer som utfört inspektionerna, med Claes-Göran Aggebo i spetsen (5 st). Övriga är Gull Olsson (4), Tomas Erlandsson (3), Andreas Berg (3), Anna Bergstedt-Nordqvist (2), Anita Lindholm (2), Cecilia Hahne (2), Anneli Eriksson (2), Ulf Lindberg (1), Ann Rickardsson (1) och Heidi Zetterberg (1). Dessa har besökt skolorna tillsammans två och två.

Det är egentligen bara en fråga som vållat större irritation vid ett par tillfällen och det är frågan om samtal med elever utan föräldrars vetskap och eventuella godkännande.

Några av skolorna har i sina svar beskrivit några av Skolverkets personal med ord som ”avvaktande”, ”ett stelt intryck”, att det fanns ”drag av misstänksamhet”. Detta är emellertid undantag, det helt övervägande intrycket är det som framgår av svaren ovan; ”positiva”, ”trevliga” och ”korrekta”.

Det skulle vara intressant att ställa en liknande fråga till Skolverket, d.v.s. hur de upplever att de blivit mottagna och bemötta.

4. Hade ni den efterfrågade dokumentationen klar när de kom?

Delvis 7st Det mesta 5st Allt 2st

En skola var så förberedd på denna punkt att Skolverkets personal frågade: ”Visste ni att vi skulle komma?”

På de flesta håll har man kunnat komplettera med önskat material på relativt kort tid, även om det på någon enskild skola drog ut på tiden. Flera har uttryckt att man kunnat föra konstruktiva samtal med inspektörerna kring frågor angående dokumentationen.

Ett exempel kan vara att man på några skolor behövt uppdatera mobbningsplaner till att omfatta ”kränkande behandling” som helhet. Några av skolorna har inte heller haft kvalitetsredovisningar som motsvarar de krav som ställs.

5. Hur var skolans/föräldrarnas inställning till samtalen med eleverna?

Äldre elever (åk 6-9)

Ja, utan föräldrakont. 8st Ja, efter föräldrakont. 1st Nej, efter föräldrakont. 0st

Yngre elever (åk 1-5)

Ja, utan föräldrakont. 8st Ja, efter föräldrakont. 3st Nej, efter föräldrakont. 2st

På en skola blev det inga elevsamtal, när skolan gjorde klart att man först ville ha klartecken från föräldrarna. På ytterligare någon skola uteblev samtalet av andra orsaker.

Det fanns skolor som på förhand tillfrågat föräldrarna, i den händelse man skulle få besök av Skolverket.

På en av skolorna hade några föräldrar på förhand hotat med att anmäla skolan om den lät deras barn delta i enkäten eller samtal med Skolverket. Skolan beklagade detta, men uppfattade att händelsen ledde till irritation från Skolverkets sida.

På den skola som först fick besök under studiedagarna v. 44, hade rektorn då en mer ingående principiell diskussion om hur eventuella elevsamtal skulle genomföras. Han resonerade ungefär enligt följande: Om Skolverkets personal för samtal med elever utan närvaro av någon annan än eleverna och Skolverkets personal själva och resultatet av dessa samtal sedan ligger till grund för bedömningen av skolan, hur kan då skola och föräldrar veta att denna bedömning blir korrekt? Det finns ingen möjlighet för någon annan än de inblandade att veta vilka frågor som ställdes, på vilket sätt de ställdes eller hur eleverna svarade. Rektorn poängterar att han inte var emot *att* samtal fördes med eleverna, utan ifrågasatte *hur* det skulle ske. Han menade att dessa samtal skulle kunna dokumenteras, t.ex. genom att de spelades in på band. Då skulle skola och föräldrar efteråt kunna konstatera om Skolverkets återgivning av elevernas åsikter är korrekta. Skolverkets personal verkade inte vilja vara med på ett sådant arrangemang. När de sedan kom tillbaka till skolan någon vecka senare sa de till övrig skolpersonal (rektor var inte där den dagen) att det var okej från rektor med elevsamtal, ”vi har klarat ut det där”. Enligt rektor var det dock inte alls utklarat. Samtal genomfördes med en grupp elever ur åk 4-6, och gruppens utformning kunde påverkas av lärarna.

6. Hur genomfördes samtalen med eleverna?

Äldre elever (åk 6-9)

med enskilda elever 0st med elever i grupp 8st med elever i klass 7st

Yngre elever (åk 1-5)

med enskilda elever 0st med elever i grupp 10st med elever i klass 10st

Det förefaller ha tillämpats olika principer för att välja ut elever till samtalen. Någon skola anger att de elever som räckte upp handen och var ivrigast valdes. På flera skolor samtalade man med elevrådet. Samtal med elever i grupp genomfördes inte konsekvent överallt.

Det har inte förekommit några organiserade samtal med enskilda elever, i den meningen att Skolverkets personal t.ex. suttit och frågat ut elever i ett särskilt rum. Samtal av mer informell karaktär har däremot förekommit med enskilda elever, t.ex. på skolgården.

Att det ser ut att vara fler samtal med de yngre beror på att några skolor bara har yngre elever.

7. Med vilka grupper av elever genomfördes någon form av enkät?

åk 4 2st åk 5 4st åk 6 8st åk 7 4st åk 8 5st åk 9 7st

På ett par skolor genomfördes ingen enkät, förmodligen beroende på att eleverna var för unga. Vid en skola, där elever ända ned i årskurs 4 fick svara på enkäten, tyckte man att frågorna var alldeles för svåra för den åldersgruppen. En elev undrade: ”Re-li-gi-ösa, vad är det?” Avgörande för vilka elever som fått svara på enkäten verkar vara vilka elever som funnits till hands och antalet i en viss årskurs.

Några skolor har efteråt fått ta del av både enkätfrågorna och elevernas svar på dem. Det kanske skulle vara intressant för fler av oss att kunna ta del av detta. Enligt Claes-Göran Aggebo så har frågorna hämtats från andra undersökningar som Skolverket genomfört.

8. Ställde Skolverkets personal några frågor om elevers eller personals religiösa övertygelse eller församlingstillhörighet?

Ja, i meningen att man ställde frågor av allmän karaktär till rektorer och andra, t.ex. om personal är bekännande kristen, medlem i olika församlingar, hur många från olika församlingar. Man har t.ex. på en skola frågat hur många Livets Ord-medlemmar det är bland personal och elever. På vissa skolor var man mer frågvisa, på andra mindre på denna punkt.

Någon har också nämnt att denna fråga har aktualiserats i föräldrasamtalen. Hur detta har skett är i nuläget inte känt.

Nej, i meningen att man ställde personliga frågor till enskilda bland personal och elever av typen: "Är du kristen?" "Vilken församling tillhör du?" o.s.v.

Enda undantaget som vi känner till är att en förälder fick en märklig kommentar i samband med samtal mellan personal från Skolverket och föräldrarepresentanter. Inspektören uttryckte sig ungefär så här: "Tillhör ni någon av skolans fadderförsamlingar? Ja, att du tillhör Livets Ord, det ser vi ju, (om en manlig förälder) men vad tillhör du? (till den andra närvarande, en kvinna)". Båda föräldrarna intygar att det gick till på detta sätt, och båda tyckte att det var märkligt. Nu var det ju så att mannen i fråga verkligen tillhörde en Livets Ord-församling, men det kan med skäl ifrågasättas om Skolverket över huvud taget har rätt att ställa sådana frågor.

9. Gjorde Skolverkets personal sig skyldiga till något övertramp enligt er bedömning?

Ja 0st

Nej 10st

Tveksamt 3st

De allra flesta svarar klart nej på denna fråga. Det finns dock viss tveksamhet om detta i några fall. En sak är föräldrasamtalet som återges under punkt nr 8.

Rektorn på den skola där inspektörerna dök upp v. 44 menar att Skolverkets personal, utöver vad som sagts ovan, tyvärr uppträdde oprofessionellt på flera sätt. Man hade t.ex. inte med sig någon lista på önskad dokumentation i pappersform, utan det första man gör är att be om tillgång till dator för att kunna skriva ut en sådan förteckning. När man då kommer vid en mycket olämplig tidpunkt, oanmält, för en skolas första inspektion, kan man förstå att osäkerhet uppstår.

En rektor är lite fundersam över en situation som uppstod i en klass i åk 2. Detta får dock anses som en ganska liten fråga i sammanhanget. Man hade talat om olika skapelseberättelser och barnen hade ritat omkring detta, bl.a. fanns hinduismen med. En inspektör hade då ifrågasatt varför inte buddismen fanns med, och läraren hade upplevt det hela som märkligt, inte minst med tanke på hur kursplanen för religionskunskap ser ut.

10. Skolverkets beslut

Godkända skolor:

Strandskolan, Jönköping: Positiv rapport på många sätt.

Biskopsgårdens Kristna Skola, Göteborg

Gårda Kristna Skola, Hönö: Kritik på föräldraställning.

Vasaskolan, Göteborg

Kristinaskolan, Angered

Förelägganden:

Källskolan, Upplands-Bro: Betygskriterier.

Hannaskolan, Umeå: Kvalitetsredovisning samt oklart huvudmannaskap

Hosiannaskolan, Gnarp: Bl.a. lärarkompetens, kvalitetsredovisning, registerkontroll och betygskriterier

Viktoriaskolan, Silverdalen: Registerkontroll, brist på stödåtgärder för invandrarbarn

Pauliskolan, Helsingborg: Bl.a. kvalitetsredovisning

Mariaskolan, Malmö: Skolmältider, betyg/betygslikt omdöme i åk 7 samt att fullfölja revidering av kursplaner i religionskunskap och biologi.

Arkenskolan, Vännäs: Rutiner för åtgärdsprogram.

Ännu ej klara:

Sävsjö Kristna Skola: Ej rapport och beslut p.g.a. sjukdom hos Skolverkets personal.

Kommentarer och slutsatser

Oanmälda besök

Besöken har, i motsats till vad som är brukligt, genomförts oanmält. Vi finner det anmärkningsvärt att man valt detta tillvägagångssätt för vår grupp av skolor, när det inte funnits indikationer om missförhållanden. Detta har starkt bidragit till att hos skolpersonal, elever och föräldrar väcka farhågor att olika skolor i Sverige inte behandlas efter samma regelverk. Eftersom oanmälda inspektioner tidigare endast tillämpats vid speciella tillfällen, t.ex. vid anmälningar av speciellt allvarlig karaktär eller då det funnits uppenbara risker att en skola skulle försöka dölja allvarliga problem, är det ingen överdrift att påstå att de kristna skolorna utan saklig grund misstänkliggjorts genom det här regeringsuppdraget.

Vi anser att Skolverket som tillsynsmyndighet måste ha befogenhet att genomföra oanmälda tillsynsbesök, när särskilda skäl föreligger. Tillsynen bör då vara inriktad på det område där man fått signaler om missförhållanden. Att genomföra en allmän tillsyn på detta sätt kan inte anses vara ändamålsenligt. Varken Skolverkets personal eller den granskade skolan kan rimligen få ut lika mycket av inspektionen som om den varit förberedd.

Om detta tillvägagångssätt däremot är ett uttryck för de ”nya och skarpa rutiner och metoder” som regeringen givit Skolverket i uppdrag att utforma, är det i så fall viktigt att detta i framtiden kommer att tillämpas konsekvent mot alla skolor, oavsett inriktning.

Uppträdande och attityd

Det allmänna intrycket av Skolverkets personal i samband med inspektionerna är att de uppträtt på ett trevligt och korrekt sätt.

Samtal med eleverna

Den fråga som det uppstått mest diskussion omkring är elevsamtalen. Vid föranmälda besök har många skolor begärt klartecken från föräldrar inför samtal med Skolverkets personal. Nu blev de första skolorna överrumplade av att inspektörerna ville tala med elevgrupper utan att någon från skolans personal var närvarande. Skolverket har hävdat att deras jurister anser att detta är förenligt med svensk

lag och internationella konventioner. Man har haft svårt att förstå skolornas tveksamhet till detta tillvägagångssätt.

Det finns, enligt vår mening, två grundläggande problem med sådana samtal. Det första gäller att inspektionerna är myndighetsutövning. Speciellt vid sådana här riktade granskningar, där myndigheten till och med fått påtryckningar från ansvarig minister att finna allvarliga missförhållanden, så hamnar sådana samtal mycket nära en förhörssituation. Att det då inte finns någon närvarande från skolans sida som kan vidimera eller bemöta inspektörernas version av samtalet är inte tillfredsställande.

Vi ser också skäl att uppmärksamma *hur* frågor ställs i ett samtal. Enligt tidningsuppgifter (Världen Idag, nr 40, 3 oktober 2003) har elever uppgett att de fått frågor i stil med ”vore det inte bättre att gå på en skola som inte är kristen?” Vi tror inte att inspektörerna varit ute efter att genom ledande frågor få fram negativa omdömen, men vi vill betona vikten av att de frågor som ställs är öppna, t.ex. ”vad ser du för fördelar respektive nackdelar med att gå på en kristen skola?”

Det andra problemet handlar om barnets rättigheter och föräldrarätten. Det finns idag en märklig tendens att ställa dessa mot varandra. Att hänvisa till barnets rättigheter som skäl för dessa samtal anser vi vara en grav missuppfattning av konventionerna. Är det myndigheten eller föräldrarna som är främsta garanten för barnets rättigheter? De internationella konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige undertecknat har i första hand kommit till för att skydda medborgare mot övergrepp från statsmaktens sida. Det finns tidigare exempel på att elever upplevt att inspektörer ställt ledande frågor för att få dem att uttala sig negativt om skolan. Detta kan, speciellt för yngre elever, vara mycket obehagligt och innebär givetvis en kränkning. Vi vill dock betona att ingen sådan kritik framförts i samband med de aktuella tillsynerna.

Samtidigt som vi ser de här aspekterna på elevsamtalen så inser vi givetvis nödvändigheten av att Skolverket kan få fram relevant information om verksamheten på en skola. Om barn på något sätt far illa måste ju myndigheten kunna använda metoder som ger en riktig bild av verksamheten. Det är en självklarhet att vi som kristna är angelägna om att barn skall behandlas väl och inte utsättas för olika former av kränkande behandling. Barnperspektivet är otroligt viktigt, och ingen ”föräldrarätt” i världen förändrar detta.

Egentligen borde det vara fullt möjligt att komma till en situation där man visar varandra en ömsesidig respekt som berörda parter; Skolverk, personal, elever och föräldrar. Från Skolverkets sida uppger man att det som kommer fram i ett samtal med elever aldrig ensamt kan leda till kritik av skolan. Med den hållningen så är vi en bit på väg för att hitta rutiner som är tillfredsställande ur alla aspekter.

Frågor om religiös övertygelse eller församlingstillhörighet

I samband med inspektionerna ställs ofta allmänna frågor om personalens församlingstillhörighet. Frågorna gäller inte enskilda personer, men vi ifrågasätter ändå på vilket sätt dessa frågor kan anses relevanta vid en tillsyn. Frågan om undervisningens saklighet och allsidighet kan inte anses vara avhängig av pedagogernas religiösa övertygelse. Skolverkets uppgift måste vara att granska själva skolverksamheten, inte åsikter eller trosuppfattning.

Om all personal på en skola skulle tillhöra samma församling, så innebär ett svar på liknande frågor en direkt åsiktsregistrering av den enskilde.

Övertramp

De inspekterade skolorna nämner också några fall där de ifrågasätter Skolverkets agerande. (Enligt ovanstående punkt 9.) Det är egentligen bara två, eller möjligen tre, händelser, vilket måste anses som lite vid tretton besök. Det finns dock skäl för Skolverket att se över sina rutiner för att liknande misstag inte skall upprepas.

Tillsynsrapporter och beslut

Tillsynsrapporterna har mynnat ut i beslut om godkännande för fem av skolorna. Sju skolor har fått förelägganden, medan en skola ännu väntar på besked.

Vid flera av skolorna är bristerna små och enkla att åtgärda, men det finns också mer allvarliga brister, där föreskrifter inte efterlevts. Det område som den mesta kritiken rör är planer, dokumentation och

betygskriterier. Det är inte så underligt att myndigheternas krav är svåra att helt leva upp till för nystartade och små skolor. Här tror vi att samarbetet inom Sveriges Kristna Friskoleråd kan vara ett viktigt stöd.

Vi konstaterar att inget av föreläggandena rör att elever skulle fara illa eller inte få den undervisning de har rätt till, samt att utbildningen i princip överallt bedöms motsvara de allmänna målen och värdegrunden i det offentliga skolväsendet.

Slutsats

I den promemoria som bifogades uppdraget till Skolverket i juni månad uttrycker regeringen oro och misstänksamhet mot fristående skolor med konfessionell inriktning. Det är glädjande att kunna konstatera att detta varit obefogat vad gäller de inspekterade kristna skolorna.

Vi är övertygade om att detta också är förhållandet i stort i landet i övrigt. Undantag kan finnas, men vi är övertygade om att sådana finns i minst lika hög utsträckning i det offentliga skolväsendet. Därför tycker vi att det sätt på vilket Skolverket avser att genomföra sin utbildningsinspektion i fortsättningen är bra. Vi kommer då som fristående skolor med kristen konfessionell inriktning att inspekteras samtidigt med andra skolor, fristående och offentliga, på samma ort. Detta är en riktig och viktig utveckling.

Vi har inget intresse av att bli särbehandlade vare sig negativt eller positivt, utan vill bli behandlade korrekt, sakligt och på samma grunder och villkor som det övriga skolväsendet i Sverige.

Vår samlade bedömning, med hänsyn taget till vad som sägs i denna rapport, är att Skolverket genomfört höstens inspektioner av våra medlemsskolor på ett sådant sätt.

*Rapporten utarbetad för Sveriges Kristna Friskoleråd av Leif Larsson och Sven Magnusson
Vilhelmina 2004-01-14*